

Nr 118

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänstebostadssystemet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(5:e avd.)

I propositionen nr 116 har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 16 mars 1956, föreslagit riksdagen att godkänna de principiella riktlinjer i fråga om tillämpning av tjänstebostadstvång och i fråga om hyressättningen för tjänstebostäder, som i nämnda statsrådsprotokoll förordats.

I propositionen framlägges på grundval av ett av 1952 års tjänstebostadsutredning avgivet betänkande (SOU 1955:30) principförslag till ändrade riktlinjer i fråga om tillämpning av tjänstebostadstvång och i fråga om hyressättningen för tjänstebostäder. Sålunda föreslås, att tjänstebostadstvång skall föreligga endast då upplåtande av bostad är av väsentlig betydelse för de med tjänsten förenade arbetsuppgifternas behöriga fullgörande eller eljest kräves för ett ändamålsenligt bedrivande av verksamheten vid tjänstestället. Detta innebär, att tjänstebostadstvånget starkt begränsas för statliga tjänstemän. Därav följer också, att tjänstebostäderna för folkskolans lärare bör avvecklas. Tjänstebostäder för ordinarie församlingspräster avses däremot skola bibehållas i ungefär samma utsträckning som för närvarande. I fråga om hyressättningen för kvarvarande tjänstebostäder förordas, att till utgångspunkt skall tagas den hyra, som en tjänsteman i den fria hyresmarknaden skulle få betala för en med tjänstebostaden likvärdig bostad på orten. Med hänsyn till bostadstvånget förutsättes dock en hyresreducering kunna ske i vissa fall.

Vid vilken tidpunkt förslagen bör bringas i tillämpning avses icke skola bestämmas förrän erforderliga detaljföreskrifter och övergångsanordningar utformats.

Propositionen

I statsrådsprotokollet redovisas de olika frågorna under följande avsnitt, till vilka utskottet får hänvisa:

I. Inledning (s. 2—4).

II. Bostadsbeståndet (s. 4 och 5).

III. Tjänstebostadsinstitutionen (s. 5—28).

IV. *Grunderna för hyressättningen av tjänstebostäder* (s. 28—59).

V. *Det administrativa handhavandet av hyressättningen m. m.* (s. 59—72).

Beträffande *departementschefens* anförande får utskottet hänvisa till s. 72—84 i statsrådsprotokollet.

Motionerna

I anledning av förevarande proposition har utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Nilsson m. fl.* (I: 559) och den andra inom andra kammaren av herrar *Larsson* i Luttra och *Larsson* i Hedenäset (II: 738), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 116 hos Kungl. Maj:t måtte anhålla, att de i motionerna anförda synpunkterna må beaktas vid den fortsatta prövningen rörande statsbidragen till kommunerna för tillhandahållande av bostäder åt folkskolans lärare;

dels en inom andra kammaren av herr *Rylander m. fl.* väckt motion (II: 739), vari hemställts, att riksdagen ville vid behandlingen av propositionen nr 116, med godtagande av Kungl. Maj:ts förslag i övriga delar, för sin del besluta *dels* att nuvarande tjänstebostadssystem för präster, även i tätorter, skall tills vidare bibehållas, och *dels* att nuvarande system för hyressättningen av de prästerliga tjänstebostäderna skall tills vidare bibehållas;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Widén m. fl.* väckt motion (II: 740), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att avslå propositionen nr 116, i vad den avser principbeslut om avskaffande av tjänstebostäder för folkskolans lärare.

I fråga om motiveringen för de sålunda framställda förslagen får utskottet hänvisa till motionerna II: 738, II: 739 och II: 740.

Utskottet

Det föreliggande propositionsförslaget utgör ett principförslag till ändrade riktlinjer i fråga om tillämpning av tjänstebostadstvång och beträffande hyressättningen för tjänstebostäder. Frågan om tidpunkten för förslagets definitiva genomförande lämnas i propositionen öppen; ställning härvidlag avses skola tagas först sedan erforderliga detaljföreskrifter och övergångs-anordningar utformats.

Av förslagets karaktär av principförslag torde följa, att en viss rörelsefrihet bör inrymmas åt det fortsatta utredningsprogrammet. Även om de ledande tankegångarna i förslaget vinner statsmakternas gillande, bör detta enligt utskottets mening inte uppfattas som ett rigoröst fastläggande på alla

punkter av de däri uppdragna riktlinjerna. Där så kan ske utan uppgivande av de ledande principerna bör alltså vid detaljutformningen utrymme finnas för modifikationer i de utstakade riktlinjerna, i den mån sådana befinnes önskvärda eller påkallade. Från denna allmänna utgångspunkt anser sig utskottet kunna lämna sin principiella anslutning till det nu framlagda förslaget.

Det föreliggande problemkomplexet innefattar tre huvudfrågor, nämligen *dels* spörsmålet om bostadstväång och de förutsättningar, under vilka en tjänsteman skall kunna åläggas bostadstväång, *dels* grunderna för hyressättning av tjänstebostäder och *dels* det administrativa handhavandet av hyressättningen.

I förstnämnda hänseende innebär förslaget i huvudsak, att den hittillsvarande ordningen med ett mycket omfattande tjänstebostadstväång omprövas, varvid tjänstesynpunkter och icke bostadsförsörjningssynpunkter bör vara avgörande. Enligt förslaget skulle bostadstväång åläggas, när så är väsentlig betydelse för de med tjänsten förenade arbetsuppgifternas behöriga fullgörande eller eljest kräves för ett ändamålsenligt bedrivande av verksamheten vid tjänstestället. En dylik gränsdragning synes utskottet i princip ändamålsenlig. Såsom departementschefen förutsatt, bör det emellertid få ankomma på tjänstebostadsutredningen att i dess fortsatta arbete närmare överväga, i vilka fall tjänstebostadstväång må kunna ifrågakomma. Mot tanken på upprättande av särskilda bostadstväångsförteckningar avseende tjänstebostäder för tjänstemän underkastade statens allmänna avlöningsreglemente, avlöningsreglementet för statsunderstödda folkhögskolor och lantbruksundervisningsanstalter samt polislönerreglementet synes utskottet intet vara att erinra; härvid synes lämpligt att, såsom departementschefen förutsatt, möjlighet öppnas även för annan myndighet än Kungl. Maj:t, i första hand de affärsdrivande verken, att fastställa dylika förteckningar.

Den förordade avvecklingen av tjänstebostadssystemet för personal vid häradsrätterna samt provinsialläkare och distriktsveterinärer föranleder ingen erinran från utskottets sida. Såsom av departementschefens yttrande framgår förutsättes statsbidrag för anskaffande av bostäder åt provinsialläkare på landsbygden inte längre skola utgå, därest tjänstebostadssystemet avskaffas för sådana läkare.

På de skäl departementschefen anfört finner sig utskottet vidare kunna biträda förslaget om ett avskaffande av tjänstebostadssystemet för folkskolans lärare. Utskottet kan alltså inte tillstyrka det i motionen II: 740 framställda yrkandet om avslag å Kungl. Maj:ts förslag i denna del. Utskottet finner det emellertid angeläget att understryka departementschefens uttalande därom, att avvecklingen av ifrågavarande tjänstebostadstväång bör ske successivt under en längre tid än som kan ifrågakomma beträffande andra tjänstebostäder.

Därest tjänstebostadssystemet avskaffas för folkskolans lärare förutsätter departementschefen att från statens sida några bestämmelser ej bör med-

delas om hyressättningen för lärarbostäderna utan att det blir kommunernas sak att bestämma hyrorna. Om statsbidrag till lärarbostäder framdeles skall utgå, fordras uppenbarligen en annan konstruktion av bidraget. Departementschefen förutsätter att detta spörsmål närmare utredes. Därvid bör enligt departementschefens mening även övervägas, huruvida och i vad mån bidrag till lärarbostäder, som utbetalts före slopandet av tjänstebostadssystemet, bör återbetalas till staten. Mot detta uttalande riktas kritik i motionerna I: 559 och II: 738, i vilka hemställs att däri anförda synpunkter måtte beaktas vid den fortsatta prövningen av statsbidragen. Då hela problemkomplexet om statsbidrag kommer att bli föremål för utredning torde få förutsättas att jämväl vad i motionerna anförts kommer att upptagas till övervägande. Utskottet finner därför ej anledning tillstyrka motionsyrkandet.

I fråga om tjänstebostäder för präster innebär Kungl. Maj:ts förslag ett bibehållande av tjänstebostadssystemet; dock uttalar departementschefen viss tvekan om det befogade i att behålla systemet i tätorterna samt förutsätter att stor försiktighet för framtiden iakttages i fråga om anordnandet av nya tjänstebostäder för ordinarie församlingspräster utanför de egentliga landsbygdsförsamlingarna. För egen del kan utskottet ansluta sig till förslaget i denna del. Det i motionen II: 739 framförda yrkandet om att riksdagen måtte, med godtagande av Kungl. Maj:ts förslag i övriga delar, besluta bl. a. att nuvarande tjänstebostadssystem för präster, även i tätorter, skall tills vidare bibehållas, skiljer sig endast i fråga om motiveringen från propositionsförslaget och torde därför inte böra föranleda någon åtgärd.

Den andra huvudfrågan i det föreliggande problemkomplexet berör som nämnts spörsmålet om metodiken för hyressättningen. Förslaget bygger härvidlag på tanken att marknadsprincipen bör bilda utgångspunkt för tjänstebostadshyrans bestämmande. Departementschefen uttalar härvid att han med hänsyn till bostadstvånget finner det naturligt att hyrorna sättas något i underkant i förhållande till hyrorna för jämförbara bostäder i marknaden. Detta innebär dock inte, att departementschefen godtar uppfattningen att bostadstvånget överlag skulle vara besvärande för bostadsinnehavarna. I fråga om ändamålsenligheten av olika hyresvärderingsmetoder innebär förslaget ett förord för den metod, som syftar till en individuell bedömning av varje särskilt hyresobjekt, framför mer eller mindre summariska metoder. Dessa riktlinjer för hyressättningen finner utskottet i princip godtagbara. Ävenså finner sig utskottet kunna biträda förslaget i vad rör marknadshyrans bestämmande, frågan om jämkning av marknadshyran med hänsyn till tjänstebostadstvånget såsom sådant och hyresprocenten samt frågan om tjänstebostads storlek och därav föranledd jämkning av marknadshyran. I sistnämnda hänseende utgår departementschefen från att det i regel inte bör komma i fråga att ålägga en tjänsteman att erlægga hyra för ett större bostadsutrymme än fem rum och kök. I motionen II: 739 yrkas, att nuvarande system för hyressättningen av de prästerliga tjänste-

bostäderna skall tills vidare bibehållas. Enligt motiveringen till detta yrkande bör vid bestämmandet av hyran för de prästerliga bostäderna hänsyn tagas till dessa bostäders »öppna» karaktär. Med hänsyn till de församlingsvårdande uppgifter, som prästgården tjänar, har — påpekas i motionen — riksdagen enligt den ordning, som tillämpas sedan den 1 januari 1952, ansett en reduktion av hyran med 12 procent skälig. Dylik reduktion av det beräknade hyresbeloppet bör enligt motionärernas mening alltjämt göras. Då enligt propositionsförslaget vid hyressättningen hänsyn skall tagas till att tjänstebostad delvis tages i anspråk som ämbetslokal och då, som nyss nämnts, hyra i princip inte skall beräknas för större bostadsutrymme än fem rum och kök — vilket för de prästerliga tjänstebostädernas del innebär att hyressättningen i allmänhet baseras på en mindre bostadsstorlek än vad som är fallet med nu gällande grunder — kan utskottet inte tillstyrka ifrågavarande motionsyrkande. Utskottet vill i detta sammanhang även peka på de fördelar i förhållande till gällande ordning, som förslaget om bränslekostnadernas maximering medför för prästernas del.

Vad slutligen angår den tredje huvudfrågan i det föreliggande förslaget, nämligen det administrativa handhavandet av hyressättningen m. m., har förslaget inte givit utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande.

Aberopande det anförda hemställer utskottet,

1. att motionerna I: 559 och II: 738 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;

2. att riksdagen må, beträffande bibehållande av tjänstebostadssystemet för präster och grunderna för hyressättningen av de prästerliga tjänstebostäderna, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 739, i vad den skiljer sig från Kungl. Maj:ts förslag, godkänna de principiella riktlinjer, som i förevarande hänseende i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 16 mars 1956 förordats;

3. att riksdagen må, med avslag å motionen II: 740, bifalla Kungl. Maj:ts förslag, såvitt det avser principbeslut om avskaffande av tjänstebostäder för folkskolans lärare;

4. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i övrigt, godkänna de principiella riktlinjer i fråga om tillämpning av tjänstebostadstvång och i fråga om hyressättningen för tjänstebostäder, som i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 16 mars 1956 förordats.

Stockholm den 11 maj 1956

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Gustaf Karlsson, Leander, Näsgård, Gillström, Näsström, Boman, fröken Andersson, herrar Gustaf Andersson, Sundelin, Einar Persson, Birger Andersson, Ragnar Persson, Axel Andersson, Nils Theodor Larsson och fröken Ranmark; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Åkerström, Rubbestad, Hoppe, fröken Elmén, herrar Petterson i Degerfors, Andersson i Mölndal, Staxäng, Widén, Johansson i Mysinge, Nihlfors, Gustafsson i Stockholm, Almgren och Nelander.

Reservationer

1) av herr *Rubbestad*, som ansett att utskottet bort tillstyrka motionerna I: 559 och II: 738 och att därför

dels de två sista meningarna i det stycke i utskottets yttrande, som på s. 3 börjar med »Därest tjänstebostadssystemet» och på s. 4 slutar med »tillstyrkta motionsyrkandet», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utskottet, som förutsätter att nämnda synpunkter beaktas vid denna prövning, föreslår att riksdagen giver Kungl. Maj:t tillkänna vad utskottet sålunda anfört.»

dels ock utskottets hemställan under 1. bort ha följande lydelse:

»1. att riksdagen må med bifall till motionerna I: 559 och II: 738 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;»

2) av herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Rubbestad*, *Staxäng* och *Johansson* i Mysinge, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka motionen II: 739 och att därför

dels de två sista meningarna i det stycke i utskottets yttrande, som på s. 4 börjar med »Den andra» och på s. 5 slutar med »prästernas del», bort ersättas med text av följande lydelse:

»På de skäl som i motionen anförts finner sig utskottet i anledning av motionsyrkandet i denna del böra föreslå riksdagen medgiva, att den alltsedan den 1 januari 1952 tillämpade reduktionen av det beräknade hyresbeloppet med 12 procent skall iakttagas även i fortsättningen.»

dels ock utskottets hemställan under 2. bort ha följande lydelse:

»2. att riksdagen må beträffande bibehållande av tjänstebostadssystemet för präster och grunderna för hyressättningen av de prästerliga tjänstebostäderna, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 739, i vad den skiljer sig från Kungl. Maj:ts förslag, godkänna de principiella riktlinjer, som i förevarande hänseende i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 16 mars 1956 för-

ordats, dock med den jämkningen att vid beräkning av hyran för de prästerliga tjänstebostäderna hyresbeloppet skall reduceras med tolv procent;»

3) av herr *Widén*, som ansett att utskottet bort tillstyrka motionen II: 740 och att därför

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 3, som börjar »På de skäl» och slutar med »andra tjänstebostäder», bort ersättas med text av följande lydelse:

»I proposition nr 98 till 1955 års riksdag uttalade föredragande departementschefen att han i likhet med de sakkunniga rörande statsbidrag på folkskoleväsendets område ansåge att tillkomsten av 1947 års bostadsförsörjningslag icke uteslöte behovet av särskilda bestämmelser och åtgärder beträffande lärarnas bostadsfrågor. Departementschefen fann att tjänstebostäder ännu så länge vore av stor betydelse för folkskoleväsendet på landsbygden och ansåg sig för den skull icke för det dåvarande kunna förorda en avveckling av tjänstebostadssystemet för folkskolans lärare.

Vad departementschefen sålunda yttrat äger enligt utskottets mening alljämt giltighet. Den begränsning av tjänstebostadsskyldigheten som företogs förra året synes väl avvägd och har gjorts på ett sådant sätt att tjänstebostadssystemet i takt med utvecklingen inom berörda område undan för undan kan avvecklas.

Med hänsyn härtill finner utskottet i likhet med vad som framhållits i motion II: 740 anledning saknas till ändring av de bestämmelser rörande tjänstebostadsskyldighet för lärare vid folkskolan som antogs av 1955 års riksdag.»

dels ock utskottets hemställan under 3. bort ha följande lydelse:

»3. att riksdagen må, med bifall till motionen II: 740, avslå Kungl. Maj:ts förslag, såvitt det avser principbeslut om avskaffande av tjänstebostäder för folkskolans lärare;»

4) av herr *Einar Persson*.